

Wydawnictwo
Naukowe
PWN

SZACKI

Jerzy

Historia
myśli
socjologicznej

Wydanie nowe

Projekt okładki i stron tytułowych

Maryna Wiśniewska

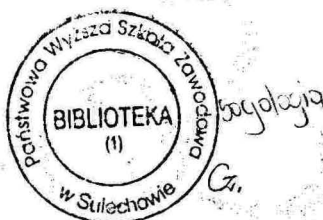
Redaktorzy

Agnieszka Betlejewska

Elżbieta Staśkiewicz

Redaktor techniczny

Teresa Skrzypkowska

8305

Copyright © by
Wydawnictwo Naukowe PWN SA
Warszawa 2002

ISBN 83-01-13844-0

Wydawnictwo Naukowe PWN SA
00-251 Warszawa, ul. Miodowa 10
tel.: (0-prefiks-22) 69-54-321
faks: (0-prefiks-22) 826-71-63
e-mail: pwn@pwn.com.pl; <http://www.pwn.pl>

Spis rzeczy

Przedmowa 1-2

Rozdział 1. Problemy i pożytki historii socjologii 3-17

- (1) Czy historia nauki jest potrzebna uczonym? 4
- (2) Aspekty historii socjologii 7
- (3) W jakim celu uprawia się historię socjologii? 10
- (4) Trzy zakresy historii socjologii 13

Rozdział 2. Od *polis* do społeczeństwa obywatelskiego 19-75

- (1) W poszukiwaniu źródeł teorii społeczeństwa 20
- (2) Platon 23
- (3) Arystoteles 27
- (4) Społeczny horyzont *polis* 33
- (5) Odkrycie społeczności powszechnej: stoicyzm 35
- (6) Społeczeństwo jako wspólnota wartości: chrześcijaństwo 39
- (7) Średniowieczny organicyzm i św. Tomasz z Akwinu 43
- (8) Nowe horyzonty myśli społecznej ery Odrodzenia 47

Społeczne ramy renesansowej myśli społecznej 49

Machiavelli 51

Bodin 53

Renesansowe utopie 54

Montaigne 56

Dygresja o reformacji 58

- (9) Prawo naturalne a społeczeństwa ludzkie (XVII wiek) 60

Nowożytna doktryna prawnonaturalna wobec tradycji 61

Zróżnicowanie doktryny prawnonaturalnej 64

Koncepcje stanu naturalnego: Hobbes a Locke 66

Idea umowy społecznej 69

Niekonsekwencje myślenia prawnonaturalnego 69

- (10) Vico: narodziny historii kultury 71

Uwagi końcowe: socjologiczne pytania przed socjologią 74

**Rozdział 3. U progu nowoczesności:
filozofia społeczna Oświecenia 77-133**

- (1) Czym było Oświecenie? 78**
- (2) Oświecenie francuskie 85**
 - Voltaire i filozofia historii 86
 - Montesquieu: początki socjologii historycznej 88
 - Rousseau: natura a życie w społeczeństwie 91
 - Materialiści a teoria społeczeństwa 95
 - Turgot i Condorcet: teoria postępu 98
- (3) Oświecenie brytyjskie, czyli szkockie 102**
 - „Eksperymentalna” nauka o naturze ludzkiej 103
 - Rozum a uczucie: geneza społeczeństwa 105
 - Podstawy życia społecznego według Smitha 108
 - Działania jednostek a ład społeczny 111
 - Teoria rozwoju społecznego 113
 - Od barbarzyństwa do cywilizacji 115
 - Utylitaryzm Bentham’a 117
- (4) Oświecenie niemieckie 119**
 - Kant: antropologia filozoficzna i historiozofia 120
 - Herder: naród i pluralizm kulturowy 125
- (5) Oświecenie polskie 129**

Uwagi końcowe 132

**Rozdział 4. Porewolucyjne ideologie
jako teorie społeczne 135-176**

- (1) Konserwatyzm 136**
 - Pojęcie konserwatyzmu 137
 - Antyracjonalizm myśli konserwatywnej 138
 - Krytyka oświeceniowych koncepcji natury ludzkiej 139
 - Antyatอมizm konserwatywnej filozofii społecznej 140
 - Pluralistyczna koncepcja społeczeństwa 141
 - Problem więzi społecznej 142
 - Konserwatyzm a teoria socjologiczna 143
- (2) Liberalizm 144**
 - Liberalizm czy liberalizmy? 145
 - Liberalizm a Oświecenie 146
 - Indywidualizm myśli liberalnej 148
 - Samorzutny ład społeczny 149
 - Uniwersalizm liberalizmu 151
 - Liberalizm a teoria społeczeństwa 151
- (3) Utopijny socjalizm i komunizm 152**
 - Czym były socjalizm i komunizm? 153
 - Socjalizm utopijny wobec Oświecenia i rewolucji 155
 - Krytyka społeczeństwa burżuazyjnego 157
 - Ideał społeczny 158
 - Myśl socjalistyczna a nauka społeczna 159

(4) Teoria społeczna Saint-Simona 161

Kryzys i drogi wyjścia z kryzysu 162

Idea nauki społecznej 163

Społeczeństwo industrialne 164

Industrializm a militarizm 166

Oryginalność Saint-Simona 167

Wpływ Saint-Simona 168

(5) Nacjonalizm 169

Co to jest nacjonalizm? 170

Źródła nacjonalistycznej ideologii 173

Nacjonalizm a nauka społeczna 174

Uwagi końcowe 175

**Rozdział 5. Historiografia
jako badanie „stanu społecznego” 177–193**

(1) Francuscy historycy okresu restauracji 179

Idea cywilizacji 181

Historia jako walka klas 183

Prawidłowość procesu historycznego 184

(2) „Historia kultury” Lelewela 184

(3) Socjologia historyczna de Tocqueville'a 185

Metoda de Tocqueville'a 186

Demokracja i arystokracja jako typy społeczeństw 187

Społeczeństwo demokratyczne a centralizacja 189

(4) „Socjologia” historyków konserwatywnych 191

Uwagi końcowe 193

**Rozdział 6. Filozofia jako teoria społeczeństwa:
Hegel 195–209**

(1) Filozofia jako teoria społeczna 196

(2) Hegel wśród prądów ideowych epoki 198

(3) Społeczeństwo obywatelskie i państwo 200

(4) Filozofia historii 206

Uwagi końcowe 208

Rozdział 7. Materializm historyczny Marksa i Engelsa 211–242

(1) Marksizm historyczny i marksizm współczesny 212

(2) Od antropologii do teorii społeczeństwa 214

(3) Teoria formacji społeczno-ekonomicznych 219

(4) Klasy społeczne i struktura klasowa 223

(5) Socjologiczna teoria państwa 227

(6) Świadomość społeczna 230

(7) Rozwój społeczny 232

(8) Metoda Marksowska 237

Uwagi końcowe 242

Rozdział 8. Wczesny pozytywizm i początki socjologii 243–278

(1) Pojęcie pozytywizmu 244

Antykrytycyzm 246

Krytyka metafizyki i fenomenalizm 247

Naturalizm: przyrodoznawstwo jako nauka wzorcowa 248

Fakty społeczne jako rzeczy 248

Badanie faktów bez ich wartościowania 249

Nauka jako podstawa inżynierii społecznej 250

(2) Socjologia Comte'a 251

Kryzys społeczny a nauka 252

Socjologia w systemie Comte'a 253

Przedmiot i zadania socjologii 256

Statyka społeczna 259

Dynamika społeczna 261

(3) Logika nauk społecznych Milla 263

Poszukiwanie ekonomii społecznej 263

Mill a Comte 265

Millowski program socjologii 268

(4) Fizyka społeczna Quételeta 271

(5) Pozytywizm a dalszy rozwój socjologii 276

Rozdział 9. Socjologia ewolucjonistyczna 279–318

(1) Pojęcie ewolucjonizmu w naukach społecznych 280

(2) Teoretyczne założenia ewolucjonizmu 283

(3) Ewolucjonistyczna metoda porównawcza 287

(4) System socjologiczny Spencera 290

Historyczne losy spenceryzmu 290

Idea ewolucji ponadorganicznej 291

Institucje społeczne 293

Społeczeństwo jako organizm 294

Jednostki a społeczeństwo 296

Kierunek ewolucji społecznej 297

Od militarystyki do industrializmu 298

Czynniki ewolucji społecznej 302

(5) Ewolucjonistyczna antropologia społeczna 304

„Nauka o kulturze” Tylora 305

Socjologiczna antropologia Morgana 307

(6) Przyczyny dezintegracji ewolucjonizmu w socjologii 310

Człowiek jako czynnik ewolucji 312

Przyroda jako czynnik ewolucji 313

Społeczeństwo i kultura jako czynniki ewolucji 314

Konflikt i walka jako czynniki ewolucji 315

Uwagi końcowe 316

Rozdział 10. Psychologizm i psychosocjologia 319–358

- (1) Pojęcie psychologizmu 320
- (2) Psychologia ludów 324
- (3) Psychologia tłumów i publiczności 325
- (4) Teoria naśladownictwa Tarde'a 329
- (5) Instynktywizm McDougalla 332
- (6) Psychoanaliza Freuda a socjologia 334
 - Socjologiczne implikacje freudyizmu 335
 - Teoria osobowości Freuda 337
 - Teoria kultury Freuda 340
- (7) Psychologistyczna socjologia Pareta 343
 - Ideał nauki a rzeczywistość społeczna 344
 - Życie społeczne jako domena działań pozalogicznych 347
 - System społeczny i historia 352

Uwagi końcowe 355

Rozdział 11. Socjologizm: socjologia jako podstawowa nauka społeczna 359–408

- (1) Pojęcie socjologizmu 360
 - Socjologistyczny naturalizm 361
 - Swoistość rzeczywistości społecznej 362
 - Autonomia i samowystarczalność socjologii 363
 - Socjologia jako podstawowa nauka społeczna 363
 - Przewyższenie ewolucjonizmu 364
- (2) Socjologia Gumpłowicza 365
 - Monizm a swoistość zjawisk społecznych 366
 - Socjologia jako nauka o grupach społecznych 367
 - Gumpłowiczowska koncepcja rasy 368
 - Socjologia konfliktu i „walki ras” 370
- (3) Socjologia Durkheima 372
 - Durkheim a dziedzictwo myśli społecznej 373
 - Fakty społeczne jako „rzeczy” 374
 - Filozofia człowieka rozdwojonego 377
 - Spółceństwo jako rzeczywistość *sui generis* 379
 - Sens tezy realizmu socjologicznego 380
 - Solidarność społeczna i jej przemiany 382
 - Problem podłoża zjawisk społecznych: morfologia i fizjologia społeczna 386
 - Instytucjonalizacja zachowania się ludzkiego i niebezpieczeństwa jej braku 388
 - Organicyzm i „funkcjonalizm” w socjologii Durkheima 393
 - Socjologia jako społeczna wszechnauka 394
- (4) Szkoła durkheimowska 395
 - „L'année sociologique” 396
 - Kontynuatorka działalność Halbwachsa 399
 - Zmodyfikowany durkheimizm Maussa 402
 - Oddziaływanie durkheimizmu 405

Uwagi końcowe 406

Rozdział 12. Historyzm i formalizm: przesłanki antypozytywistycznego zwrotu w socjologii 409–433

- (1) Pojęcie historyzmu** 411
 - „Uhistorycznienie życia” 413
 - Życie historyczne jako całość 413
 - Podejście indywidualizujące 413
 - Humanistyka jako samowiedza 414
 - Swoistość poznania historycznego 414
 - Relatywizm historyczny 415
- (2) Filozofia rozumu historycznego Diltheya** 417
 - „Pozytywizm” i antypozytywizm Diltheya 417
 - Przedmiot *Geisteswissenschaften* a socjologia 418
 - Perspektywa psychologii historycznej 419
 - Obiektywizacje życia 421
 - Idea rozumienia 423
- (3) Od historii do nauki o kulturze: Rickert** 426
 - Odkrycie Rickerta 427
 - Kultura i wartości 429
 - Kultura i formy 430
- (4) Od nauk o kulturze do socjologii** 432

Rozdział 13. Niemieckie projekty socjologii humanistycznej 435–493

- (1) Pojęcie socjologii humanistycznej** 436
 - Antynaturalizm 437
 - Interakcjonizm 437
 - Podmiotowy charakter interakcji społecznych 438
 - Postulat „rozumienia” 438
 - Wiedza społeczna jako samowiedza 438
- (2) „Eklektyczna synteza” Tönniesa** 439
 - Źródła socjologii Tönniesa 439
 - Koncepcja socjologii 440
 - Dwa typy więzi społecznej 443
 - Status koncepcji wspólnoty i stowarzyszenia 444
- (3) „Socjologiczny impresjonizm” Simmla** 447
 - Brak systemu jako światopogląd 447
 - Idea socjologii 449
 - Pojęcie formy społecznej 450
 - Socjologia formalna a psychologizm 452
 - Interakcjonizm Simmla 453
 - „Socjologizm” Simmla 455
 - Wpływ Simmla 456
- (4) Socjologia rozumiejąca Maxa Webera** 458
 - Źródła nauki społecznej Maxa Webera 459
 - Chaos świata i porządek wiedzy 462
 - Typy idealne 465
 - Rozumienie działań ludzkich 466
 - „Socjologia formalna” Maxa Webera 471

- Socjologia historyczna 473
- Klasa, stan i partia 478
- Wpływ Maxa Webera na socjologię 480

(5) Socjologia fenomenologiczna 481

- Atrakcyjność fenomenologii dla socjologów 482
- Dwie socjologie fenomenologiczne 483
- Schütz jako twórca drugiej socjologii fenomenologicznej 486
- Za socjologią fenomenologiczną i przeciw niej 491

Uwagi końcowe 492

Rozdział 14. Materializm historyczny po Marksie a socjologia 495–541

(1) Przyczyny izolacji marksizmu i socjologii 496

(2) Tak zwany marksizm II Międzynarodówki 498

- Marksizm jako „rodzaj pozytywizmu” 499
- Sfera faktów i sfera wartości 500

(3) Pozytywny przykład socjologii marksistowskiej: Krzywicki 502

(4) Marksizm rewolucyjny pierwszej ćwierci XX wieku 505

- Lenin a socjologia 507
- Lukácsowska krytyka socjologii 510
- Gramsciego krytyka socjologii 515

(5) O tak zwanym zachodnim marksizmie 519

- Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej 522
- Pojęcie krytyki 524
- Przedmiot krytyki 527
- Odkrycie psychoanalizy 530
- Strukturalne przemiany systemu kapitalistycznego 533

(6) Socjologia Mannheima 536

- Biografia intelektualna 537
- Główne tematy socjologii Mannheima 538

Uwagi końcowe 540

Rozdział 15. Pragmatyzm społeczny 543–592

(1) Pragmatyzm a myśl społeczna 545

(2) Psychologia Jamesa 548

(3) Dewey jako twórca pragmatyzmu społecznego 550

(4) Filozofia społeczna Cooleya 555

- Idea organiczności 556
- Jednostka i społeczeństwo 557
- Rozwój osobowości 558
- Grupy pierwotne i rozwój form uspołecznienia 559
- Organizacja społeczna 561
- Metoda 563

(5) Socjologia Thomasa 564

- Odkrycie psychologii społecznej 565

Dzielo o polskiej imigracji 567

Postawy i wartości 569

Rozwój osobowości społecznej 571

Organizacja społeczna 573

Analiza sytuacyjna 576

(6) Psychologia społeczna Meada 577

Idea behawioryzmu społecznego 578

Gesty a symbole znaczące 580

Koncepcja jaźni (*self*) 582

Społeczeństwo 585

(7) Wspólne cechy pragmatyzmu społecznego 588

Rozdział 16. Amerykańska socjologia opisowa 593-626

(1) Horyzonty socjologii opisowej 594

Socjologia bez teorii? 595

Przedmiot: co to jest społeczność lokalna? 596

Metoda 599

Główne orientacje teoretyczne 601

(2) Szkoła chicagowska: badania miasta i urbanizmu 604

Czym była szkoła chicagowska? 604

Miasto jako laboratorium 605

Teoria i badania empiryczne szkoły chicagowskiej 607

(3) Koncepcje teoretyczne Parka 610

Zbiorowość terytorialna a społeczeństwo 610

Procesy interakcji 612

Psychologia społeczna: jednostka a osoba 613

Psychologia społeczna: zachowanie się zbiorowe 615

Koncepcje teoretyczne Parka a badania empiryczne 615

(4) Świat społeczny małego miasta: *Middletown* Lyndów 617

Middletown (1929) 618

Middletown na przełomie 619

Powołanie nauki społecznej 620

(5) Yankee City i funkcjonalizm Warnera 622

Źródła funkcjonalizmu Warnera 623

Strategia badawcza 623

Warnerowska koncepcja struktury klasowej 624

(6) Socjografia a rozwój myśli socjologicznej 625

Rozdział 17. Horyzonty antropologii społecznej 627-691

(1) Antropologia a socjologia 629

(2) Dyfuzjonizm 631

Warianty dyfuzjonizmu 632

Podstawowe założenia dyfuzjonizmu 634

(3) Historyzm: Boas i jego szkoła 636

Rodowód intelektualny Boasa 638

- Spór z dziedzictwem ewolucjonizmu 638
- W poszukiwaniu nowej teorii kultury 641
- Problemy „szkoły” Boasa: Kroeber a Sapir 646
- (4) Funkcjonalizm 651**
 - Miejsce funkcjonalizmu wśród kierunków myśli antropologicznej 652
 - Teoretyczna swoistość funkcjonalizmu 655
 - Funkcjonalizm jako „socjologizm”: Radcliffe-Brown 657
 - Funkcjonalizm jako „psychologizm”: Malinowski 660
 - Poza funkcjonalistyczną ortodoksją: Evans-Pritchard 664
- (5) Psychokulturalizm 667**
 - Początki amerykańskiego psychokulturalizmu 668
 - Recepcja psychoanalizy: Kardiner 670
 - Krytyka psychokulturalizmu 674
 - Psychokulturalizm a problem zróżnicowania społecznego 676
- (6) Neoewolucjonizm 678**
 - Neoewolucjonistyczna teoria kultury White’a 679
 - Ekologia kulturowa a neoewolucjonizm: Steward 681
- (7) Strukturalizm 683**
 - Strategia Lévi-Straussa 685
 - Zasadnicze idee strukturalizmu Lévi-Straussa 688
- Uwagi końcowe 690
- Rozdział 18. Teorie cywilizacji 693–750**
- (1) Pojęcie cywilizacji 695**
- (2) Morfologia kultury Spenglera 696**
 - Charakter dzieła Spenglera 697
 - Orientacja teoretyczna 698
 - Wielość i różność kultur ludzkich 700
 - Kultury jako „organizmy” 700
 - Kultura a cywilizacja 702
 - Wpływ Spenglera 703
- (3) Alfred Weber: kultura *versus* cywilizacja 704**
- (4) Toynbee: studium historii cywilizacji 707**
 - Toynbee a Spengler 708
 - Koncepcja cywilizacji 709
 - Prawidłowości rozwoju cywilizacji 711
- (5) Integralistyczna socjologia Sorokina 714**
 - Koncepcja socjologii integralistycznej 716
 - Natura rzeczywistości społeczno-kulturowej 719
 - Podstawy socjologii Sorokina 721
 - Supersystemy społeczno-kulturowe i ich dynamika 725
- (6) Historia a nauki społeczne: szkoła „Annales” 729**
 - Teoria społeczna szkoły „Annales” 731
 - Koncepcja cywilizacji 734
 - Problem historii mentalności 736
- (7) „Figuracyjna” socjologia Eliasa 738**
 - Wielki outsider socjologii XX wieku 739

Proces cywilizacji 741

Założenia teoretyczne 744

Uwagi końcowe 749

**Rozdział 19. Polska odmiana
socjologii humanistycznej: Znaniecki 751–781**

- (1) Świat doświadczenia jako świat wartości 754
- (2) Pojęcie systemu (układu) ograniczonego 758
- (3) Socjologiczne aspiracje Znanieckiego 759
- (4) Systemy przyrodnicze a systemy kulturowe: koncepcja współczynnika humanistycznego 761
- (5) Socjologia wśród nauk o kulturze 763
- (6) Socjologia jako nauka o systemach wartości i czynności społecznych 766
- (7) Socjologia jako nauka nomotetyczna 772
- (8) Źródła materiału socjologicznego 775
- (9) Socjologia a praktyka społeczna 778

Uwagi końcowe 779

Rozdział 20. Neopozytywizm w socjologii 783–804

- (1) Socjologiczny neopozytywizm a tradycja pozytywistyczna 787
- (2) „Empiryczna socjologia” Neuratha 790
- (3) Początki neopozytywizmu w USA: Lundberg 795
- (4) Dalsze losy neopozytywizmu w socjologii 801

Uwagi końcowe 804

Rozdział 21. Funkcjonalizm i jego krytycy 805–855

- (1) Funkcjonalizm jako orientacja swoista 806

Holizm 808

Socjologizm metody funkcjonalnej 809

Wyjaśnianie funkcjonalistyczne 810

Wymogi funkcjonalne 810

Ład społeczny głównym przedmiotem zainteresowania 811

Ahistoryzm 812

- (2) Teorie socjologiczne Parsonsa 813

Znaczenie teorii Parsonsa 814

Działanie społeczne 817

System działania społecznego 819

Ewolucja społeczna 823

- (3) Spór o funkcjonalizm w socjologii 824

Funkcjonalizm jako zła teoria 825

Funkcjonalizm jako teoria jednostronna 826

Funkcjonalizm jako teoria konserwatywna 827

- (4) Teoria konfliktu 828
 - Umiarkowane wersje „teorii konfliktu” 830
 - Radykalna wersja teorii konfliktu 832
 - Socjologia konfliktu Collinsa 835
- (5) Teoria wymiany 838
- (6) Socjologia życia codziennego 842
- (7) Goffman: nowa socjologia? 844
- (8) Neofunkcjonalizm 850
- Uwagi końcowe 854

Rozdział 22. Współczesna myśl socjologiczna 857-944

- (1) Wokół dyskusji o kryzysie socjologii 861
 - Manifest Gouldnera 862
 - Struktura rewolucji naukowych 865
 - Powrót filozofii 868
 - Destrukcja obiektywizmu 872
 - Etnometodologia 874
 - Nowy idealizm? 876
- (2) Giddens: *agency and structure* 880
 - Wobec socjologicznej tradycji 883
 - „Podwójna hermeneutyka” nauk społecznych 885
 - Teoria strukturacji 886
 - Problem nowoczesności 887
- (3) Bourdieu: konstruktywizm strukturalistyczny 889
 - Dorobek naukowy Bourdieu 890
 - Zasadnicza orientacja teoretyczna 891
 - Habitus 894
 - Klasy społeczne 895
 - Pole 899
 - Socjologia socjologii 900
- (4) Foucault: dyskurs i władza 902
 - Foucault a socjologia 902
 - Archeologia wiedzy 905
 - Teoria władzy 907
 - „Negatywna struktura społeczeństwa” 909
- (5) Socjologia a postmodernizm 910
 - Co to jest postmodernizm? 911
 - Postmodernizm jako wyzwanie dla socjologii 915
 - Spółczesność ponowoczesna 916
 - Ponowoczesna socjologia? 918
- (6) Habermas: teoria działania komunikacyjnego 921
 - Habermas wobec dziedzictwa Marksa i marksizmu 923
 - Filozofia nauki Habermasa 925
 - Praca a interakcja 926
 - Działania komunikacyjne 929
 - Świat przeżywany a system społeczny 931
 - Reafirmacja nowoczesności 934

(7) Luhmann: teoria systemów autopojetycznych 935

Teoria systemu społecznego 937

Funkcjonalne podsystemy społeczeństwa nowoczesnego 939

Teoria poznania 941

Uwagi końcowe 942

Zakończenie 945-948

Bibliografia 949-1019

Indeks osób 1020-1049

Indeks rzeczowy 1050-1063

Contents 1064-1075

Jerzy Szacki

History of Sociological Thought. New Edition

Contents

Preface 1-2

Chapter 1. Uses and Problems of the History of Sociology 3-17

- (1) Is the history of science really needed by scientists? 4
- (2) Aspects of the history of sociology 7
- (3) Why do we study the history of sociology? 10
- (4) Three approaches to the history of sociology 13

Chapter 2. From the City-State to Modern Civil Society 19-75

- (1) In search of the sources of the social theory 20
- (2) Plato 23
- (3) Aristotle 27
- (4) The social horizons of the city-state 33
- (5) The discovery of the universal community: stoicism 35
- (6) Society as the community of values: Christianity 39
- (7) Mediaeval organicism and St. Thomas Aquinas 43
- (8) New horizons of social thought under the Renaissance 47

The social framework of Renaissance social thought 49

Machiavelli 51

Bodin 53

Renaissance utopias 54

Montaigne 56

Digression on the Reformation 58

- (9) Social thought in the 17th century:
natural law and human societies 60

The modern doctrine of natural law versus tradition 61

Differentiation of doctrines of natural law 64

Conceptions of state of nature: Hobbes versus Locke 66

The idea of social contract 69

Inconsistencies in thinking in terms of natural law 69

- (10) Vico: the birth of the history of culture 71

Concluding remarks: sociological problems before sociology 74

Chapter 3. The Advent of Modern Society: Social Philosophy of the Enlightenment 77-133

- (1) What was the Enlightenment? 78
- (2) The Enlightenment in France 85
 - Voltaire and the philosophy of history 86
 - Montesquieu: beginnings of historical sociology 88
 - Rousseau: nature law versus society 91
 - The materialists and social theory 95
 - Turgot and Condorcet: a theory of progress 98
- (3) The Enlightenment in Britain 102
 - "Experimental" science of human nature 103
 - Reason versus emotion: the origin of society 105
 - Foundations of social life according to Smith 108
 - Human actions and social order 111
 - Theory of social development 113
 - Savagery, barbarism and civilization 115
 - Bentham's utilitarianism 117
- (4) The Enlightenment in Germany 119
 - Kant: philosophical anthropology and historiosophy 120
 - Herder: nation and cultural pluralism 125
- (5) The Enlightenment in Poland 129
- Concluding remarks 132

Chapter 4. Postrevolutionary Ideologies as Theories of Society 135-176

- (1) Conservatism 136
 - The concept of conservatism 137
 - The anti-utopian nature of conservative thought 138
 - The critique of the Age of Reason ideas of human nature 139
 - Anti-atomism of conservative social philosophy 140
 - The pluralistic concept of society 141
 - The problem of social bonds 142
 - Conservatism versus social theory 143
- (2) Liberalism 144
 - Liberalism or liberalisms? 145
 - Liberalism versus the Enlightenment 146
 - Individualism 148
 - Spontaneous social order 149
 - Universalism 151
 - Liberal thought versus social theory 151
- (3) Utopian socialism and utopian communism 152
 - The concepts of socialism and communism 153
 - Utopian socialism and its attitude toward revolution and the Age of Reason 155
 - Critique of bourgeois society 157
 - The social ideal 158
 - Utopian socialism versus social theory 159

(4) The social theory of Saint-Simon 161

The epoch of crisis and the methods of its resolution 162

The idea of social science 163

Industrial society 164

Industrialism versus militarism 166

Originality of Saint-Simon's ideas 167

Saint-Simon's impact on others 168

(5) Nationalism 169

What is nationalism? 170

Sources of nationalism 173

Nationalism versus social theory 174

Concluding remarks 175

**Chapter 5. Historiography
as the Study of "Social Condition" 177-193**

(1) French historians under the Restoration 179

The idea of civilization 181

Class struggle 183

Regularities in the process of history 184

(2) Lelevel's "history of culture" 184

(3) De Tocqueville's historical sociology 185

De Tocqueville's method 186

Democracy and aristocracy as social types 187

Democratic society and centralization 189

(4) "Sociology" of conservative historians 191

Concluding remarks 193

Chapter 6. Philosophy as a Social Theory: Hegel 195-209

(1) The significance of Hegel's ideas 196

(2) The place of Hegelianism among the ideological trends of the period 198

(3) Civil society versus the state 200

(4) Philosophy of history 206

Concluding remarks 208

Chapter 7. Historical Materialism: Marx and Engels 211-242

(1) Historical Marxism and present-day Marxism 212

(2) From anthropology to a theory of society 214

(3) The theory of socio-economic formation 219

(4) Social classes and class structure 223

(5) The state 227

(6) Social consciousness 230

(7) Social development 232

(8) The Marxian method 237

Concluding remarks 242

Chapter 8. Early Positivism and the Beginnings of Sociology 243–278

(1) The concept of positivism 244

Anticriticism 246

Critique of metaphysics and phenomenism 247

Naturalism: natural science as the model discipline 248

Social facts as things 248

Antinormativism 249

Science as the foundation of social engineering 250

(2) The sociology of Comte 251

Social crisis and philosophy 252

Sociology in Comte's system of sciences 253

The subject matter and the tasks of sociology 256

Social statics 259

Social dynamics 261

(3) Mill's logic of social sciences 263

The search for a social economy 263

Mill versus Comte 265

Mill's programme of sociology 268

(4) Quételet's social physics 271

(5) Positivism and the further development of sociology 276

Chapter 9. The Evolutionist Sociology 279–318

(1) The concept of evolutionism in the social sciences 280

(2) Theoretical assumptions of evolutionism 283

(3) The comparative method 287

(4) Spencer's sociology 290

Vicissitudes of Spencerism 290

The idea of superorganic evolution 291

Social institutions 293

Society as an organism 294

Society and individuals 296

The direction of social evolution 297

Military and industrial societies 298

Determinants of social evolution 302

(5) The evolutionist social anthropology 304

Taylor's "science of culture" 305

Morgan's sociological anthropology 307

(6) Determinants of social evolution:

the sources of the disintegration of evolutionism 310

Determinants of evolution: man 312

Determinants of evolution: nature 313

Determinants of evolution: society and culture 314

Determinants of evolution: conflict and struggle 315

Concluding remarks 316

Chapter 10. Psychologism and Psychosociology 319-358

(1) The concept of psychologism 320

(2) *Völkerpsychologie* 324

(3) Crowd psychology and the psychology of the public 325

(4) Tarde's theory of imitation 329

(5) McDougall's instinctivism 332

(6) Freud's psychoanalysis versus sociology 334

Sociological implications of Freudianism 335

Freud's theory of personality 337

Freud's theory of culture 340

(7) The psychologistic sociology of Pareto 343

The ideal of science versus social facts 344

Social life as the domain of non-logical actions 347

Social system and history 352

Concluding remarks 355

Chapter 11. Sociologism: Sociology as the Fundamental Social Science 359-408

(1) The concept of sociologism 360

Sociologistic naturalism 361

The specific nature of social reality 362

The autonomy and self-sufficiency of sociology 363

Sociology as the fundamental social science 363

The overcoming of evolutionism 364

(2) The sociology of Gumplowicz 365

Monism versus the specificity of social facts 366

Sociology as the science of social groups 367

Gumplowicz's concept of race 368

The sociology of conflicts and "the struggle of races" 370

(3) Sociology of Durkheim 372

Durkheim and the heritage of social thought 373

Social facts as "things" 374

The philosophy of dual man 377

Society as a reality *sui generis* 379

The meaning of sociological realism 380

Social solidarity and its transformations 382

The problem of the substratum of social facts: social morphology and physiology 386

Institutionalization of human behavior and the dangers of its absence 388

Organicism and "functionalism" in Durkheim's sociology 393

Sociology as the all-embracing social science 394

- (4) The Durkheimian School 395
 "L'année sociologique" 396
 Halbwachs as Durkheim's disciple 399
 Mauss: Durkheimism modified 402
 The impact of Durkheimism 405
 Concluding remarks 406

Chapter 12. Historicism and Neo-Kantian Formalism: The Antipositivist Turn in Sociology 409-433

- (1) The concept of historicism 411
 "Historicization" of life 413
 Historical life as a totality 413
 The individualizing approach 413
 Blurred demarcation line between scientific and everyday consciousness 414
 Specific features of historical cognition 414
 Relativism 415
 (2) Dilthey's philosophy of historical reason 417
 Dilthey's "positivism" and antipositivism 417
 The *Geisteswissenschaften* and the issue of sociology 418
 The perspective of historical psychology 419
 Objectifications of life 421
 The idea of understanding 423
 (3) History as a cultural science: Rickert 426
 Rickert's individualizing method 427
 Culture and values 429
 Culture and forms 430
 (4) Prerequisites of interpretive sociology 432

Chapter 13. German Projects of Interpretive Sociology 435-493

- (1) The concept of interpretive sociology 436
 Antinaturalism 437
 Interactionism 437
 The subjective nature of social interactions 438
 The requirement of understanding 438
 Social knowledge as self-knowledge 438
 (2) Tönnies's "eclectic synthesis" 439
 Tönnies's inspirations 439
 Conception of sociology 440
 Two types of social bonds 443
 The status of the concepts of *Gemeinschaft* and *Gesellschaft* 444
 Tönnies's significance in sociology 446
 (3) Simmel's formal sociology 447
 Simmel's lack of methodicalness 447
 The subject matter of sociology 449
 The concept of social form 450

Formalism versus psychologism	452
Simmel's interactionism	453
Simmel's "sociologism"	455
Simmel's influence on sociology	456

(4) Max Weber's interpretative sociology 458

The sources of Max Weber's social science	459
The chaotic world versus orderly knowledge	462
Ideal types	465
Understanding of social actions	466
Max Weber's "formal" sociology	471
Max Weber's historical sociology	473
Class, status, and party	478
Max Weber's impact on sociology	480

(5) Phenomenological sociology 481

Phenomenology attracts sociologists	482
Two phenomenological sociologies	483
Schütz and the second phenomenological sociology	486
Phenomenological sociology: for and against	491

Concluding remarks 492

**Chapter 14. Historical Materialism
after Marx versus Sociology 495-541**

**(1) Reasons for the divergence between Marxism
and sociology 496**

**(2) The "positivist" and "evolutionist" Marxism of the Second
International 498**

Marxism as "a kind of positivism"	499
The sphere of facts and the sphere of values	500

(3) Krzywicki: a case of Marxist sociology 502

(4) Revolutionary Marxism 505

Lenin and sociology	507
Lukács's criticism of sociology	510
Gramsci's criticism of sociology	515

(5) So called western Marxism 519

Theories of the Frankfurt School	522
The concept of criticism	524
The subject of criticism	527
The discovery of psychoanalysis	530
Structural changes of the capitalist system	533

(6) Mannheim's sociology 536

Intellectual biography	537
Main topics of Mannheim's sociology	538

Concluding remarks 540

Chapter 15. Social Pragmatism 543-592

(1) Pragmatism versus social thought 545

(2) The psychology of James 548

- (3) Dewey as the founder of social pragmatism 550
- (4) Cooley's social philosophy 555
 - The "organic view" of the world 556
 - Individual and society 558
 - Development of personality 558
 - Primary groups and the development of forms of socialization 559
 - Social organization 561
 - Cooley's method 563
- (5) The sociology of Thomas 564
 - The discovery of social psychology 565
 - The study of Polish emigrants 567
 - Attitudes and values 569
 - Development of social personality 571
 - Social organization 573
 - Situational analysis 576
- (6) Mead's social psychology 577
 - The idea of social behaviorism 578
 - Gestures and significant symbols 580
 - The conception of self 582
 - Society 585
- (7) The common features of social pragmatism 588

Chapter 16. American Descriptive Sociology 593-626

- (1) The discovery of the community 594
 - Sociology without theory? 595
 - The subject matter: What is a local community? 596
 - The Method 599
 - Main theoretical orientations 601
- (2) The Chicago School: studies in urbanization and urbanism as a way of life 604
 - The Chicago School defined 604
 - Urban area as a laboratory 605
 - Theory versus empirical studies in the Chicago School 607
- (3) Park's theoretical conceptions 610
 - Community versus society 610
 - Processes of interaction 612
 - Social psychology: the individual versus the person 613
 - Social psychology: collective behavior 615
 - Park's theoretical conceptions versus empirical studies 615
- (4) The social world of the small town: the Lynds's *Middletown* 617
 - Middletown* 618
 - Middletown in Transition* 619
 - The calling of social science 620
- (5) *Yankee City* and Warner's functionalism 622
 - Roots of Warner's functionalism 623

Research strategy 623

Warner's conception of class structure 624

(6) Sociography and the development of sociological thought 625

Chapter 17. The New Vistas of Social Anthropology 627-691

(1) Anthropology versus sociology 629

(2) Diffusionism 631

Variations of diffusionism 632

The basic assumptions of diffusionism 634

(3) Historicism: Boas and his school 636

Boas's intellectual background 638

Controversy with the evolutionist heritage 638

The search for a new theory of culture 641

The problems of Boas's school: Kroeber versus Sapir 646

(4) Functionalism 651

The position of functionalism in anthropological thought 652

The theoretical specificity of functionalism 655

Functionalism as "sociologism": Radcliffe-Brown 657

Functionalism as "psychologism": Malinowski 660

The move beyond the functionalists orthodoxy: Evans-Pritchard 664

(5) Psychoculturalism 667

Beginnings of American psychoculturalism 668

Reception of psychoanalysis by American anthropologists: Kardiner 670

Critique of psychoculturalism 674

Psychoculturalism and the problem of social differentiation 676

(6) Evolutionism once more 678

White's neoevolutionist theory of culture 679

Cultural ecology and neoevolutionism: Steward 681

(7) French structuralism 683

Lévi-Strauss' strategy 685

Basic ideas of Lévi-Strauss 688

Concluding remarks 690

Chapter 18. Theories of Civilizations 693-750

(1) The Concept of civilization 695

(2) Spengler's morphology of culture 696

The nature of Spengler's work 697

General theoretical orientation 698

Multiplicity and heterogeneity of human cultures 700

Culture as an "organism" 700

Culture and civilization 702

Spengler's impact 703

(3) Alfred Weber: culture versus civilization 704

(4) Toynbee: the study of history of civilizations 707

Toynbee and Spengler 708

The concept of civilizations 709

Regularities in the development of civilizations 711

- (5) Sorokin's integralist sociology 714
 - The concept of integralist sociology 716
 - The nature of sociocultural reality 719
 - Foundations of Sorokin's sociology 721
 - Sociocultural supersystems and their dynamics 725
- (6) Historiography and social sciences: the *Annales* school 729
 - Social theory of the *Annales* school 731
 - The concept of civilization 734
 - History of mentality 736
- (7) Elias figurational sociology 738
 - The great outsider 739
 - The process of civilization 741
 - Theoretical assumptions 744
- Concluding remarks 749

Chapter 19. Polish Version of Interpretative Sociology: Znaniecki's Culturalism 751-781

- (1) The world of experience as an universe of values 754
- (2) The concept of limited systems 758
- (3) The intended scope of Znaniecki's sociology 759
- (4) Natural systems versus cultural systems: the conception of humanistic coefficient 761
- (5) Sociology among cultural sciences 763
- (6) Sociology as a science of systems of values and social actions 766
- (7) Sociology as a nomothetic science 772
- (8) Sources of sociological data 775
- (9) Sociology and social practice 778
- Concluding remarks 779

Chapter 20. Neopositivism in Sociology 783-804

- (1) Neopositivism in sociology versus positivism 787
- (2) Neurath's "empirical sociology" 790
- (3) Beginnings of neopositivism in American sociology:
Lundberg 795
- (4) Vicissitudes of neopositivism in sociology 801
- Concluding remarks 804

Chapter 21. Sociological Functionalism and its Critics 805-855

- (1) Functionalism as a specific sociological orientation 806
 - Holism 808
 - Methodological sociologism 809
 - Functionalist explanation 810
 - The functional prerequisites of a society 810

- Social order as sociology's focus of interest 811
- Ahistoricism 812
- (2) Sociological theories of Parsons's 813
 - The significance of Parsons's theory 814
 - Social action 817
 - System of social action 819
 - Parsons as theorist of social evolution 823
- (3) The controversy over functionalism in present-day sociology 824
 - Functionalism as a poor theory 825
 - Functionalism as a one-sided theory 826
 - Functionalism as a conservative theory 827
- (4) Conflict theory 828
 - The moderate version of conflict theory 830
 - The radical version of conflict theory 832
 - Collins' conflict theory 835
- (5) Exchange theory 838
- (6) The sociology of everyday life 842
- (7) Goffman: a new sociology? 844
- (8) Neofunctionalism 850
- Concluding remarks 854

Chapter 22. Contemporary Sociological Thought 857-944

- (1) Concerning the crisis of sociology 861
 - Gouldner's manifesto 862
 - The structure of scientific revolutions 865
 - Back to philosophy 868
 - The destruction of objectivism 872
 - Ethnomethodology 874
 - New idealism? 876
- (2) Giddens: agency and structure 880
 - Giddens and the legacy of classical sociology 883
 - Double hermeneutics 885
 - Structuration theory 886
 - Rethinking modernity 887
- (3) Bourdieu: a sturturealistic constructivism 889
 - Bourdieu's achievements 890
 - Basic theoretical orientation 891
 - Habitus 894
 - Social classes 895
 - Field 899
 - The sociology of sociology 900
- (4) Foucault: discourse and knowledge 902
 - Foucault and sociology 902
 - The archeology of knowledge 905
 - The theory of power 907
 - The negative structure of society 909

(5) Sociology and postmodernism	910
What is postmodernism?	911
Postmodernism as a challenge to sociology	915
Postmodern society	916
Postmodern sociology?	918
(6) Habermas: the theory of communicative action	921
Habermas and the Marxian legacy	923
Habermas's philosophy of science	925
Labor and interaction	926
Communicative actions	929
Lifeworld and social system	931
Reaffirmation of modernity	934
(7) Luhmann's theory of autopoietic systems	935
The theory of social system	937
Functional subsystems of modern society	939
The theory of cognition	941
Concluding remarks	942
Afterword	<u>945-948</u>
Bibliography	<u>949-1019</u>
Index of Names	<u>1020-1049</u>
Index of Subjects	<u>1050-1063</u>

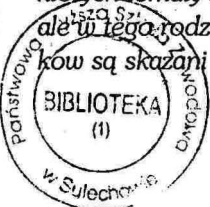

Przedmowa

Niniejsze wydanie «Historii myśli socjologicznej» nazwałem «nowym», nie zaś trzecim, ponieważ dość istotnie różni się ono od pierwszego i drugiego wydania (1981 i 1983), które różniły się od siebie wyłącznie zupełnie nieważnymi szczegółami technicznymi; wydanie drugie było w gruncie rzeczy dodrukiem pierwszego. Po upływie dwudziestu lat takie mechaniczne wznowienie nie miałoby sensu.

Nie dlatego, iżby moje poglądy na socjologię uległy w tym czasie jakimś zasadniczym zmianom. Nie dlatego również, bym odkrył jakiś dużo lepszy sposób uporządkowania materiału. Plan całości pozostał taki sam i nie zmieniły się zasadnicze tezy tej książki. W pewnym sensie trzeba było jednak napisać ją na nowo, ponieważ w ciągu tych dwudziestu lub więcej lat to i owo przeczytałem i lepiej przemyślałem. Ukazało się też sporo nowych opracowań i przekładów oraz, co może ważniejsze, pojawiły się nowe idee, które wymagały uwzględnienia. Uwzględnienia w podwójnym znaczeniu, trzeba je było bowiem opisać jako takie (poprzednie wydania kończyły się przecież na «funkcjonalizmie i jego krytykach»), a także zastanowić się choć trochę, co rzeczywiście ważnego wydarzyło się ostatnio w myśli socjologicznej i jak zmieniło się odczytywanie jej tradycji. Poza tym książka miała pewne luki w rozdziałach wcześniejszych, wymagające koniecznego wypełnienia. Z tego powodu książka stała się grubsza.

Czym zatem to nowe wydanie różni się od wydań poprzednich poza tym, oczywiście, że wprowadziłem ileś tam poprawek stylistycznych, zmieniłem «ten wiek» na «zeszły wiek» i «zeszły wiek» na «wiek XIX», uzgodniłem cytaty z nowymi przekładami oraz poważnie uzupełniłem bibliografię, uwzględniając w niej liczne nowe publikacje oraz te publikacje dawniejsze, o których istnieniu przed laty nie wiedziałem lub do których nie miałem podówczas dostępu? Nadal nie jest to oczywiście bibliografia kompletna. Brak w niej nie tylko bardzo niekiedy ważnych pozycji artykułowych, z których wyliczania programowo zrezygnowałem, choć w tekście się na nie powołuję, lecz również niejednej ważnej, być może, książki. Dotyczy to zwłaszcza bibliografii do tych rozdziałów, których tematy są odległe od terenu moich jako tako systematycznych studiów, ale w tego rodzaju przeglądzie nie mogły zostać pominięte. Autorzy podręczników są skazani na wszechstronność, na jaką ich nigdy w pełni nie stać.

Zmiany najważniejsze polegały z pewnością na dopisaniu do książki dwóch obszernych rozdziałów (18 i 22), z których pierwszy nadrabia moje wcześniejsze zaniedbania, drugi zaś informuje o koncepcjach, które przed dwudziestu laty nie były jeszcze w pełni ukształtowane lub nie było jeszcze pewne, czy będą się naprawdę liczyły w socjologii. Nie twierdzę, że w ten sposób nadrobiłem już wszystkie zaległości i w najnowszej myśli socjologicznej nie pominąłem niczego, co zasługuje na uwagę. Gdyby tę książkę napisał ktoś inny, ja zaś byłbym jej recenzentem, najpewniej wytknąłbym autorowi niejedno pominięcie. Ponieważ to ja ją napisałem, powtarzam za Koźmą Prutkowem, że nikt nie obejmie tego, czego się objąć nie da.

Wprowadzone do książki uzupełnienia nie sprowadzają się wszakże do owych dwóch całkowicie nowych rozdziałów. To i owo dodałem także gdzie indziej. Czasem nie były to zapewne dodatki szczególnie istotne (na przykład kilka stron o poglądach Montaigne'a w rozdziale 2 i nieco większy fragment o nacjonalizmie w rozdziale 4), niekiedy jednak wydawały mi się one istotniejsze. Za takie uważam na przykład: podrozdział o fenomenologii w rozdziale 13, podrozdział o strukturalizmie w rozdziale 17 czy też podrozdziały o Goffmanie i neofunkcjonalizmie w rozdziale 21. Wypada też wspomnieć, że niektóre podrozdziały obecne w wydaniach wcześniejszych zostały teraz bardzo gruntownie przerobione i są – mam nadzieję – lepsze (na przykład podrozdział na temat teorii krytycznej w rozdziale 14).

Nie zależy mi na tym, aby w tej przedmowie dać czytelnikowi kompletny wykaz zmian, jakie wprowadziłem do pierwotnej wersji tej książki. Z punktu widzenia koncepcji całości nie są to zaiste zmiany zasadnicze, w szczególności zmieniono się jednak dużo, jeśli nie bardzo dużo. W pewnym sensie książka została napisana na nowo, albowiem w jej obecnym wydaniu nie ma ani jednego zdania, nad którym ponownie bym się nie zastanowił.

Cokolwiek wszakże przygotowując nowe wydanie zmienilem, aktualność zachowują podziękowania, które składałem przed laty. Były one skierowane do Amerykańskiej Rady Towarzystw Naukowych (American Council of Learned Societies), która w roku akademickim 1972/1973 umożliwiła mi pobyt na uniwersytecie stanu Minnesota w Minneapolis, do, nieżyjącego już dzisiaj, profesora Dona Martindale'a będącego tam moim przewodnikiem i doradcą, do All Souls College w Oksfordzie, gdzie w 1976 roku kontynuowałem przygotowanie pierwotnej wersji tej książki, do p. Doroty Lachowskiej, która była owej wersji uważnym i krytycznym redaktorem, oraz do mojej niezmiennie pomocnej żony, profesor Barbary Szackiej.

Praca nad nowym wydaniem «Historii myśli socjologicznej» przedłużyła tę listę, na której wypada mi teraz umieścić nade wszystko wiedeński Institut für die Wissenschaften vom Menschen, w którym – wolny od warszawskich niepokojów – dopisywałem to, czego poprzednio zabrakło, i przerabiałem to, z czego przestałem być zadowolony. Dziękuję też p. redaktor Elżbiecie Staśkiewicz za pomoc w ostatecznym opracowaniu książki oraz świętą cierpliwość, z jaką czekała na jej ukończenie. Kiedy podpisywałem kilka lat temu umowę, nie miałem pojęcia, jaka praca mnie czeka.